

Roman Müzisyenlerin Gözüyle Türkiye’de Yaşayan Romanların Sosyal İçerme Süreçlerinde Müziğin Rolü

The Role of Music Through the Perspective of Romani Musicians in the Social Inclusion Processes of Romans Living in Turkey

İlker KÖMÜRCÜ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü, Zonguldak, Türkiye

Öz

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’de yaşayan Romanların sosyal içerme süreçlerinde müziğin rolünü Roman müzisyenlerin bakış açısıyla ortaya koymaktır. Araştırma nitel bir araştırma olup olgubilim (fenomonolojik) desende planlanmıştır. Olgubilim, bireylerin deneyimlerinden elde edilen veriler doğrultusunda incelenen olgu ile ilgili bilgilere ulaşmak için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 9 Roman müzisyenle bireysel sözlü görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yazıya dökülerek bilgisayar ortamına aktarılmış ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında ortaya çıkan temalar doğrultusunda Romanların sosyal içerme süreçlerinde müziğin rolü; istihdam, barınma, eğitim, kamusal ve sosyal hizmetler ve toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler bağlamında ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, Roman müzisyenlerin sosyal haklarının korunması ve sigortalı çalışma konusu başlıca sorun alanı olarak görülmektedir. Roman müzik kültürünün yaşaması için Roman Mahallesi oluşumu gerekli görülürken diğer yandan bu oluşumun toplumun diğer kesimleri ile sosyal içerme süreçlerine olumsuz etkileri bulunmaktadır. Roman müzik kültürünün, hem Roman çocukların eğitiminin devamlılığının artırılmasında hem de sosyal içerme ile ilgili sorunların aşılmasında bir araç olabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Romanlar, Roman müzisyenler, sosyal içerme

ABSTRACT

The purpose of this research is to demonstrate the role of music in the process of social inclusion of Romans living in Turkey through the perspective of Romani musicians. The research is qualitative and is planned in a phenomenological pattern. Phenomenology is a research method used to access information about the analyzed phenomenon by obtaining data from the experiences of individuals. For this purpose, interviews were conducted with 9 Romani musicians using a semi-structured interview form. Audio-recorded interviews were transcribed and analyzed by using a content analysis method. In the context of the themes that emerged within the scope of the research, the role of music in the social inclusion processes of Romans was discussed and evaluated in the terms of employment, housing, education, public and social services, socio-cultural relations with society. According to the results of the research, the protection of social rights and insured work are the main problems of Roman musicians. The Roman District is necessary for the survival of the Romani music culture, but on the other hand, this formation has negative effects on the social inclusion processes. It has been concluded that Romani music culture can be a tool in both increasing the continuity of Romani children's education and overcoming the problems related to social inclusion.

Keywords: Music, Romans, Romani musicians, social inclusion

Geliş Tarihi/Received: 26.08.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 18.02.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

İlker KÖMÜRCÜ

E-posta: ilker.komurcu@beun.edu.tr

Cite this article: Kömürcü, İ. (2022). The role of music through the perspective of Romani musicians in the social inclusion processes of Romans living in Turkey. *Art Vision*, 28(48), 1-11.

Copyright@Author(s) - Available online at finearts-ataunipress.org
Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu toprakları, bünyesinde birçok etnik grubu barındırmış, bu grupların kültürel yaşantıları büyük bir kültürel zenginlik yaratmıştır. Bu kültürel çeşitlilik, inanç, yaşam tarzı, ekonomik yapı gibi değişkenlerden etkilenecek zaman içinde gruplar arasında ayrışmaya ve ardından sosyal eşitliğin bozulmasına yol açmıştır. Sosyal eşitsizlikten olumsuz yönde en çok etkilenen grupların başında hiç şüphesiz Romanlar gelmektedir.

Romanların dünya literatüründe genel olarak Çingene olarak adlandırılmasına karşın zaman içinde

bu ifadeye olumsuz anlamlar yüklenildiği için "Roman" kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Çingene (İng. Gypsy) kelimesine yüklenen pejoratif anlama karşın, müzik literatüründe "Gypsy" kelimesinin kullanıldığı, büyük bestecilerin Çingene müziği ve Çingene müzisyenlerden esinlenerek besteledikleri pek çok eser bulunmaktadır. Brahms'ın *Gypsy Rondo* adlı eseri, Haydn'nın *Piano Trio No. 39 in G major Hob.XV:25 'Gypsy'* adlı eseri, Dvořák'ın *Gypsy Melodies (7), Op. 55 (B104)* adlı eseri, Kreisler'in *Gypsy Caprice* eseri bunlardan birkaçıdır. Müzik literatüründe "Gypsy" kelimesinin renkli bir müzik kültürünü, güçlü bir müzikal birikimi ve müziğe yetenekli bir topluluğu tanımlaması ba-

kımından olumlu bir algısı olduğu söylenebilir. Türkçe "Çingene" kelimesinin çengi-gane yani çengencilik kökeninden türetilmesi, Çingene toplumunun müzik ile olan güçlü ilişkisini ortaya koymaktadır (Özkan, 2000). Bu nedenle Çingene müziği ve Çingene müzisyenler ile ilgili yapılan araştırma ve çalışmalarda "Romani" yerine "Gypsy" yani Çingene kelimesinin kullanıldığı pek çok kaynak olduğu görülmektedir. Türkiye'deki Çingenelerin/Romanların bir kısmı Çingene kelimesinin olumsuz bir algıya sebep olması nedeniyle Roman ifadesini kullanırken, diğer bir kısmı maruz kaldıkları toplumsal dışlanmanın isimle ilgisi olmadığı düşüncesi ile "Çingene" ismine sahip çıkmaktadır. Örneğin Yağlıdere (2007, s.1), Ege bölgesindeki toplulukların kendilerini Roman olarak tanımladığını, Edirne bölgesindeki toplulukların ise kendilerini Çingene olarak tanımladıklarını belirtmektedir. Dişli (2016, s.114) genel olarak akademik çalışmalarda Çingene kelimesinin dünyaya dağılmış bir halkın tüm üyelerine işaret eder biçimde kullanıldığını, Roman kelimesinin ise daha çok Avrupa'da yaşayan ve Romani diline sahip olanları işaret ettiğini belirtmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Roman müzisyenlerin çingene kelimesini olumsuz bir anlamda kullandığı görüldüğünden bu çalışmada Roman kelimesinin kullanımı tercih edilmiştir.

Romanların Hindistan kökenli bir topluluk oldukları bilinmekle birlikte Hindistan'dan ayrılma tarihleri ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Hancock, 2002, s.6). Bununla birlikte göçer bir toplum olan Romanlar, büyük bir göç dalgası ile neredeyse dünyanın tüm bölgelerine dağılmışlardır. Tarihi çok eskilere dayanan ve göçer bir toplum olan Romanların Anadolu'daki kökleri de oldukça eskidir. Marsch (2008, s.5) Romanların Anadolu'daki tarihini MS. 7. yüzyıla kadar götürmekte ve genellikle büyü ya da falcılıkla uğraşan bir topluluk olarak tanımlamaktadır. Marushiakova ve Popov'a (2006, s.60) göre Romanlar, Osmanlı kayıtlarında ilk olarak 1430 yılına ait bir vergi defterinde görünmektedir. Osmanlı döneminde daha çok Balkan topraklarında yaşadığı bilinen Romanların Hindistan'dan sonra en fazla nüfus yoğunluğu bu bölgededir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Lozan'da imzalanan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi kapsamında Balkanlarda yaşayan pek çok Roman Anadolu'ya geçmiştir. Bu Romanlar, İzmir, Kocaeli, Samsun, Bursa, Edirne, Zonguldak, Tokat gibi tarımın ve tütüncülüğün olduğu illere iskân edilmişlerdir (Gürboğa, 2016, s.112). Günümüzde yaklaşık olarak 4-5 milyon civarında Roman vatandaşın Türkiye'de yaşadığı tahmin edilmektedir.

Romanlar çeşitli ülkelere dağılmış olmakla birlikte Avrupa'nın en büyük azınlığıdır (Genç, 2015, s.2). Tarihsel sürece bakıldığında, Romanların genel olarak yaşadıkları coğrafyada toplumun bir parçası olduğu ama aynı zamanda yaşam tarzları, inançları ve kültürleri ile farklı bir topluluk olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu farklılık, toplumsal yapıda azınlık olarak kalan Romanların zaman içinde sosyal açıdan dışlanmasına dönüşmüştür. Powel (2014, s.1). Avrupa'da Romanlarla ilgili kamu ve medya söyleminin "yabancı, göçebe bir kültür; suçluluk; antisosyal davranış; yardım bağımlılığı; ahlaki eksikliği" gibi olumsuz kavramlarla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yücel (2012, s.370) de Avrupa'da "Roman" kavramının kültürel özellikleri nedeniyle ötekileştirilen gruplar için kullanıldığını belirtmektedir.

Bilton ve ark. (2008, s.79) dışlanmayı, bireyin toplum içinde sosyal, kültürel, politik ve ekonomik haklardan yoksun kalmak olarak tanımlamaktadır. Sosyal dışlanma, geniş anlamıyla topluma aktif olarak katılmama, sosyal, kültürel kaynaklara erişemeyerek zaman içerisinde toplumla olan bağlarını yitirme anlamına gelmektedir. Walker ve Walker (1997, s.8) bu durumu, bireyin toplumla

bütünleşmesini sağlayan haklara erişememek olarak ifade etmektedir. Rodgers ve ark. (1995, s.26) de belirttiği gibi sosyal dışlanma kavramı genel olarak yoksulluk kavramı ile iç içedir. Literatürde sosyal dışlanmanın temel nedenlerinden birinin ekonomik gelir düzeyi olarak tanımlanmasına karşın mekânsal dışlanma, emek piyasasından dışlanma ve kamunun sağladığı sosyal hizmetlere erişememe boyutları ile iç içe geçmektedir. Sosyal dışlanma türleri: emek piyasasından tecrit ve işsizlik, sosyal güvenlik sistemlerinden tecrit ve maddî sıkıntılar (yoksulluk), tüketim özgürlüğünden tecrit ve yetersiz beslenme, sağlık hizmetlerinden tecrit ve hastalıklar veya erken ölümler, eğitim hizmetlerinden tecrit ve kültürel yozlaşma, toplum değerlerinden tecrit ve yabancılaşmadır (Genç & Seyyar, 2016, s.645).

Romanların sosyal haklara erişmesini engelleyen yapısal ayrımlar bulunmaktadır (Schutter, 2010, s.70). Türkiye'deki Romanların durumu 2009 ve 2010 AB İlerleme Raporlarında da konu edilmekte ve Romanların temel sosyal alanlarda eşitsizliğe maruz kaldığı vurgulanmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2009; Avrupa Komisyonu, 2010). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016), Roman çocukları arasında okulu terk etme ve devamsızlık oranının yüksek olduğunu göstermektedir. AB Roman Entegrasyonu Stratejisi 2020'de bu alanlar eğitim, istihdam, sağlık ve barınma olarak belirlenmiştir. Bu dört temel alanda Romanlar ve toplumun diğer kesimleri arasında eşitsizliğin olduğu ve bu konularla ilgili sosyal eşitliği sağlamak üzere çalışmaların yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır (Marsh & Strand, 2005, s.23). 2015 yılında Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA), Zonguldak Valiliği ve Eren Enerji tarafından "Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Zonguldak Roman Araştırması" konulu çalışma yaptırılmış, bu çalışmada Zonguldak'ın önemli bir parçası olan Romanların il içindeki algısı ve sosyal dışlanma düzeyi ölçülmüştür. Araştırma, Zonguldaklı Romanların sosyal dışlanma tehdidi ile karşı karşıya olduklarını ortaya koymaktadır. Romanların büyük bir kısmı, sosyal güvenceleri olmadığından sağlık hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanamamakta, düzenli gelirleri olmadığı için sosyal statülerini değiştirme şansına sahip olamamakta, eğitim hizmetlerine de toplumun diğer kesimleri ile aynı oranda erişememektedir.

Sosyal dışlanmanın karşıtı olan ve toplumdaki bütün bireylerin sosyal ve ekonomik hayata katılımının sağlanmasını ifade eden sosyal içerme, sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin tekrar topluma kazandırılması açısından önemlidir. Yerlikaya ve Koçancı (2018, s.74) sosyal içerme kavramını, sosyal, yapabilirlik, yoksullukla mücadele ve eşit vatandaşlık hakları gibi unsurlarla ilişkilendirmiştir. Sosyal içermenin, insanların bir grup hakkındaki duygu, düşünce veya inançlarını etkilemeyi, değiştirmeyi ve bu yolla toplumsal çeşitliliği geliştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Sosyal ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile mücadele etmek için özel etkinlikler, lobi çalışmaları, raporlar, kampanyalar, toplantılar ve spor faaliyetleri gibi çok çeşitli kanal ve araçlar kullanılabilir. Romanların sosyal içerme süreçlerine etki eden unsurlar içinde göz önünde bulundurulması gereken önemli olgulardan biri de müzik kültürleridir.

Tarihsel süreçte Romanların müzikle olan ilişkisinin diğer topluluklara göre daha farklı olduğu, Romanların müzisyenlik mesleğine ayrı bir değer verdiği görülmektedir. Romanlar arasında sosyo-ekonomik katmanlaşma içerisinde müzisyenlik mesleği katmanın en üstünde yer almaktadır (Beissinger, 2001, s.25; Duygulu, 1995, s.32). Dünyanın dört bir tarafına dağılmış olan Romanların temel geçim kaynaklarından birini müzisyenlik oluşturmaktadır. Zaman içinde müzisyenlik, Romanlar için sadece bir geçim kaynağı değil

aynı zamanda yaşam tarzı olmuştur. Toplumsal algı bakımından da Romanların müziğe olan yeteneği ve müzikle olan ilişkileri kimlikleri ile iç içe geçmiştir. Örneğin BAKKA (2015, s.33) tarafından Zonguldak ilinde yapılan araştırmaya göre "müziyenlik" ifadesinin toplumsal kalıp yargılar ve inançlar bakımından Romanlara en uygun ifade (%89,2) olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Romanların sosyal içerme süreçlerinin kendi kültürel değerlerine saygı göstererek ve hatta bu yolla yapılması sosyal içerme sürecinin etkililiği açısından önemlidir. Toplumun geri kalanı arasında Romanlara ilişkin olumlu bir imaj yaratmak için Roman müzik kültürünün desteklenmesi ve güçlendirilmesi şüphesiz çok büyük bir potansiyele sahiptir. Araştırmalara göre, dünyanın çeşitli yerlerindeki diğer dezavantajlı etnik toplulukların, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Afro-Amerikan topluluğunun, sosyal ve kültürel içerme süreçlerinde müzik her zaman önemli bir rol oynamıştır. Romanlarla ilgili ülkemizde pek çok araştırma yapılmış olmasına karşın müziğin sosyal içermeye olan etkisini ortaya koyan bir araştırma bulunmamaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'deki Romanların sosyal içerme süreçlerini müzik kültürleri ile olan ilişkisi içinde incelemek, Romanların sosyal uyum süreçlerinde müziğin rolünü belirlemektir. Araştırmanın konusu Türkiye'deki Romanların sosyal içerme süreçlerinin müzikle olan ilişkisidir. Bu bağlamda araştırmanın kapsamı genel olarak Türkiye'deki Romanlar, özel olarak ise Türkiye'deki Roman müziyenlerdir. Türkiye genelinde büyük bir Roman nüfusunun varlığı ve bu nüfusun içinde müziyenlikle geçinen önemli sayıda aile olduğu bilinmektedir. Romanlarla ilgili çeşitli kurumlar tarafından pek çok araştırma yapılmış olmasına karşın Romanların en başat kültürel öğelerinden biri olan müziğin bu süreçlerle ilişkilendirilmesi yeterince ele alınmamıştır. Bu araştırma, müziğin Türkiye'deki Romanların toplumsal yaşantılarına etkisini ve bu etkiyi sosyal içerme süreçleri açısından olumlu yönde kullanabilme olanaklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırma Türkiye'deki Romanların sosyal içerme süreçlerinde müziğin rolünün belirlenmesi ve bu yolla Romanların sosyal içerme süreçlerinin etkililiğinin artırılmasına yönelik öneriler getirecek olması bakımından önemlidir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel bir araştırma olup, olgubilim desenindedir. Çalışmada farklı yaş gruplarından 9 Roman müziyenle görüşülmüş ve literatür taramasıyla konu ile ilgili diğer çalışmalardan yararlanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel araştırma içerisinde görülen yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile sosyal bilimlere yönelik araştırmalarda uygun bir teknik olarak değerlendirilmektedir (Kuş, 2003, s.185; Türnüklü, 2000, s.547).

Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'in (2006, s.69) de belirttiği gibi olgubilim çalışmalarında veri kaynakları olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler olmalıdır. Baker ve ark. (1992, s.1356) da olgubilim çalışmalarında katılımcı kişilerin olguya ilgili deneyimleri bulunan kişilerden seçildiğini, bu nedenle çalışma grubunun küçük olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın amacına uygun olarak Zonguldak, Ankara, İstanbul'da ikamet eden Romanlar arasından mesleği müziyenlik olan 9 Roman çalışma grubuna alınmıştır. Araştırma kapsamında

görüşme yapılan kişilerin kendilerini rahat ifade edebilmeleri ve üzerlerinde herhangi bir baskı hissetmemeleri amacıyla kimlik bilgileri gizli tutulmuştur.

Tablo 1.
Araştırmanın Çalışma Grubu

Cinsiyet	f	%
Erkek	9	100
Kadın	0	0
Toplam	9	100
Yaş	f	%
20-29	1	11,1
30-39	4	44,44
40-49	2	22,22
50-59	1	11,1
60 ve üzeri	1	11,1
Toplam	9	100,0

Tablo 1'de araştırmanın çalışma grubunda yer alan müziyenlerin demografik bilgileri verilmiştir. Bu verilere göre çalışma grubunda yer alan Roman müziyenlerin tamamı erkek olup, 24 - 63 yaş aralığındadır. Çalışma grubunda yer alan Romanların tamamı Türkiye'de doğmuş ve iş hayatlarına devam etmekte olup isimleri kullanılmamış, R1, R2, R3.....R9 şeklinde kodlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak kaynak taramasının yanı sıra yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu Romanların sosyal içerme süreçlerinde müziğin rolünün belirlenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan 17 sorudan oluşmuştur. Hazırlanmış olan sorular araştırmacılar dışında 3 uzmanın daha görüşüne sunulmuş ve uzman görüşleri doğrultusunda araştırmanın amacının dışında olduğu düşünülen 3 soru görüşme formundan çıkarılmıştır. Araştırma sorularının güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen "Güvenirlilik = (Tüm uyuşulan kategorilerin sayısı) / (Tüm uyuşulan ve uyuşulmayan kategorilerin sayısı) X 100" formülü ile sağlanmaya çalışılmıştır. Soruları inceleyen uzmanlar arası uyum yüzdesi %92,85 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre görüşme sorularının güvenilirliği ile ilgili uyum yüzdesi %80'nin üzerinde ise yeterli güvenilirlik yüzdesine ulaşılmış olarak kabul edilmektedir. Elde edilen değer (%92,85) araştırma sorularının güvenilir olduğunu göstermektedir.

Elde edilen 14 soruluk görüşme formunun işlerliğini belirlemek için Zonguldak'ta ikamet eden 2 Roman müziyen ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda görüşme formunda yer alan soruların katılımcılar tarafından açık ve net bir şekilde anlaşıldığı, soruları anlamlandırmada herhangi bir güçlük yaşanmadığı, soruların araştırmanın amacına yönelik verileri elde etmeye uygun olduğu görülmüş ve bu aşamada 14 soruluk görüşme formundan herhangi bir soru çıkarılmamıştır.

Son hali 14 sorudan oluşan görüşme formu ile Romanların sosyal içerme süreçlerinde yüz yüze kaldıkları olgular ve bu olguların ortaya çıkmasına neden olan sosyal dinamikler müzik kültürleriyle ilişkileri içinde ortaya konmak istenmiştir.

Araştırmanın verileri görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme formu sorular listesinden oluşmaktadır. Araştırma verilerini toplayabilmek için Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları ve Etik Kurulu'ndan 26/02/2021 tarih ve 50 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Görüşmeler araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcıların belirlediği yöntemle, yüz yüze ya da görüntülü görüşme şeklinde bireysel olarak yapılmıştır.

Araştırma verilerinin toplanabilmesi için Ankara ve İstanbul ikamet eden ve çalışan 2'şer kişi, Zonguldak'ta ikamet eden 5 kişi olmak üzere toplam 9 Roman müzisyene ulaşılmış ve araştırmanın amacı ana hatlarıyla anlatılarak görüşme yapmak üzere randevu alınmıştır. Randevu saatinde yapılan görüşmelerde araştırmaya katılan Romanlara öncelikle araştırmanın amacı hakkında ayrıntılı bilgi sunulmuş, isimlerinin açık şekilde kullanılmayacağı bildirilmiş, görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedilmesine ve araştırmaya gönüllü katıldıklarına ilişkin onayları alınmıştır. Görüşmeler 30 ile 35 dakika arasında sürmüş, görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla kişilerin yanıtlarını açması ve ayrıntılara girmesi sağlanmıştır. Veri kaybı olmaması için ses kayıt cihazına kayıt edilen veriler herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler konunun yapısı, ilişkiselliği ve örüntüleri kapsamında tümevarım yaklaşımı ile ele alınmış, elde edilen verilerin altında yatan kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler sistematik bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiş olup tüm görüşmeler için toplam yaklaşık 6,5 saatlik ses kaydı alınmıştır. Toplanan ses kayıtları deşifre edilerek araştırmacı tarafından herhangi bir değişikliğe uğramadan bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Elde edilen verilerin içinden örüntülerin, temaların ve kategorilerin ortaya çıkarılması amacıyla tümevarımcı içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda veriler araştırmacı ve bir uzman tarafından birbirinden bağımsız olarak kodlanmış ve kodlanan verilerde benzerlik taşıyan ifadelerin hangi kategoriler altında derlenebileceği ayrı ayrı tespit edilmiştir.

Kodlama süreci, veriler içindeki anlamlı bölümlere, bu bölümleri tanımlayan bir ifade atanması yoluyla yapılmıştır. Kodlamalar yapıldıktan sonra ortak özellik taşıyan kodlar belirlenmiş ve ortak özellik taşıyan kodlar gruplandırılarak kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmacı ve bir uzman kişi, birbirlerinden bağımsız olarak benzerlik taşıyan aynı türden kategorileri bir tema altında toplayarak temaları oluşturmuştur. Birbirinden bağımsız olarak belirlenmiş olan kategori ve temalar karşılaştırılmış, konu ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar ışığında değerlendirilmiştir. Kategori ve temaların belirlenmesinin ardından kodlama işlemi tekrar gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlemenin ardından ikinci bir uzman görüşü alınarak kategori ve temaların son hali verilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla nitel veriler üzerinde kodlayıcılar arası uyum yüzdesi hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arasında uyum yüzdesinin hesaplanmasında Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen "Güvenirlilik = (Tüm uyuşulan kategorilerin sayısı) / (Tüm uyuşulan ve uyuşulmayan kategorilerin sayısı) X 100" formülü kullanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda araştırmanın kodlama güvenirliliği %89 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994) ve Patton (2002) araştırmanın güvenirliliğinin sağlanabilmesi için kodlayıcılar arası uyumun en az %80 olması gerektiğini belirtirken, Multon (2010, s.628) ve Yıldırım ve Şimşek (2006, s.233) bu rakamın en az %70 olması gerektiğini belirtmektedir. Elde edilen değer (%89) araştırma verilerinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi sonucunda, Roman müzisyenlerin Türkiye'de yaşayan Romanların sosyal içer-

me süreçlerinde müziğin rolüne ilişkin görüşleri 5 tema altında toplanmıştır. Bu temalar;

- İstihdam
- Toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler
- Barınma
- Eğitim
- Kamusal ve sosyal hizmetlerdir.

Temaların frekans ve yüzde dağılımları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2.
Temaların Frekans ve Yüzde Dağılımları

Temalar	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	f	%
İstihdam	X	X	X	X	X	X	X	X	X	9	100
Toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler	X	X	X			X	X	X	X	7	77,77
Barınma	X	X	X	X	X		X			6	66,66
Eğitim			X	X			X	X	X	5	55,55
Kamusal ve sosyal hizmetler		X		X	X	X	X			5	55,55

Tablo 2'de yer alan veriler ışığında Roman müzisyenlerin tamamının istihdam sorununa değindikleri görülmüştür. İstihdam ile ilgili konuların Roman müzisyenlerin en temel sorunlarından biri olduğu söylenebilir (%100). İkinci en çok değinilen konu barınma sorunları ile ilgilidir (%66,66). Üçüncü en çok değinilen konu, toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler yani toplumsal ön yargılar, kültürel dışlanma gibi sorunlardır. Eğitim, kamusal ve sosyal hizmetler ile ilgili konulara diğer temalara oranla daha az değinilmiştir (%55,55).

Roman müzisyenlerle yapılan görüşmelere ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda ana temalardan birinin istihdam olduğu belirlenmiştir. İstihdam ana teması altında işgücü piyasası, performans ve ekonomi olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir.

Tablo 3.
Romanların İstihdam Süreçlerinde Müziğin Rolü

Tema	Alt Temalar	
İstihdam	İşgücü Piyasası	Eğitim ve istihdam alanlarının uyumu İşsizliğin azalması Mesleki rehberlik hizmeti Oda, sendika vb. haklar Çocuk işçi çalışması
	Performans	Ağır çalışma koşulları Uzun çalışma süreleri
	Ekonomi	Sosyal güvence Ucuz iş gücü Aileye maddi katkı

Tablo 3'te Romanların istihdam süreçlerinde müziğin rolü ile ilgili veriler yer almaktadır. Araştırma verileri ışığında Romanların istihdam süreçlerinde müziğin rolü ile ilgili işgücü piyasası, performans ve ekonomi alt temaları belirlenmiştir. Roman müzisyenler bu temalar çerçevesinde; eğitim ve istihdam alanlarının uyumu, işsizliğin azalması, mesleki rehberlik hizmeti, sendika vb. haklar, çocuk işçi çalışması, ağır çalışma koşulları, uzun çalışma süreleri, sosyal güvence, ucuz iş gücü, aileye maddi katkı konularında görüş belirtmişlerdir.

Roman müzisyenlerin gözüyle Romanlar için en önemli konulardan birinin işgücü piyasasına girmek olduğu görülmektedir. Romanların işgücü piyasasına yönelik herhangi bir eğitim almadıkları, eğitimi istihdam için bir önkoşul olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.

Alt temalara ilişkin kodlamalar bağlamında Roman müzisyenlerin eğitim ve istihdam alanlarının uyumlu olmadığı, Roman müzisyenlerin hiçbirinin müzik eğitimi almadığı görülmektedir. R8 bu durumu, "Oğlumun oğlu 10 yaşında darbukaya başladı. Müzik derisi falan alma yok. Kendi kendine mahallede çala çala öğreniyor." sözleriyle ifade etmektedir. Diğer yandan müzisyenliğin Roman vatandaşlar arasında işsizliğin azalması için bir fırsat yarattığı anlaşılmaktadır. Örneğin R3: "Yirmidört yaşındaydım hocam. İlkokuldan sonra okumadım. Müzisyenliğe yönlendim. 10 yaşımdan beri darbuka cümbüş çalıyorum. Çocukluktan böyle para kazanmaya başladım." demektedir. R4 ise "Şimdiki çocuklar biraz okuyorlar ama para yok pul yok zor. Benim çocuğum 18 aylık ama ben de çocuğuma çalgı öğretirim hiç değilse ekmek parası kazanır." demektedir. Müzisyenlik mesleği her ne kadar Romanlar arasındaki işsizlik oranını azaltıyor olsa da aynı zamanda küçük yaşta para kazanmak ve aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla çocuk işçi (müzisyen) çalıştırılmasına da sebep olduğu görülmektedir.

Roman müzisyenlerin zorlaşan ekonomik koşullar nedeniyle müzisyenlik dışında sigortalı bir işe yöneldikleri ancak kendilerine yönelik önyargı nedeniyle sigortalı bir iş bulamadıkları anlaşılmaktadır. R5 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Romanlar artık sigortalı işe girmek istiyor. Artık müzik olayı biraz bittiği için. Ben bile zamanında niye sigortalı işe girmedim pişman oldum." R2 ve R7 de benzer bir girişimde bulduklarını belirtmektedir. R1: "Sigortalı işe girmek için her yere başvurdum. Roman diye bize iş vermiyorlar. Bize ad takmışlar esmer vatandaş diye. Roman olunca daha kendimizi anlatmadan her kapı kapanıyor." derken R7:

"Hocam belediye başkanından iş istedim, gece alemine girmeyim dedim boşucu hayat, istedim ki sigortalı işim olsun. Milletvekillerini aradım kimlere gitmedim ki adam baktığı zaman diyo ki "yav kardeşim biz Romanlara iş vermiyoruz". Orda zaten önyargı yapıyosun. İlk önce bi 5 dakika dinle yaa."

demektedir. Romanlara yönelik önyargıların Romanların istihdamında önemli bir sorun olduğu görülmektedir. Bu nedenle Romanlar, müzisyenliği işsizliğin azalması için bir fırsat olarak değerlendirmektedirler. Bununla birlikte müzisyenlik alanında bir rehberlik hizmeti ya da destek programları bulunmadığı, aynı zamanda müzisyenlik mesleğinin haklarını korumak üzere meslek odası, sendika gibi bazı oluşumların yetersiz olduğunu anlaşılmaktadır. R5: "Çok yerde müzisyenlik yaptık çocuklarla beraber yaptık. Sendika mendika yok yevmiye hesabı çalıştık. Paramızı alabildik haftada iki gün üç gün, Sigorta bişeyimiz yok. 63 yaşındayım daha hiç sigortam olmadı." diyerek sosyal güvencelerinin olmadığını ve Roman müzisyenlerin haklarını koruyacak bir oluşumun da bulunmadığını belirtmiştir. R6 da bu görüşleri destekler şekilde şu ifadeleri kullanmıştır:

"Hocam normalde ben piyanistim. 15 yaşından beri çalıyorum. 40 yaşındayım. Evde kendi kendime öğrendim. Abilerim de müzisyendi. Gazinolarda çalıyorum. İlkokuldan sonra okumadım. 15 yaşında hem müziğe heveslendim hem de para kazanmak için başladım. Günlük yevmiye usulü çalıştık. Çalıştığımız yerlerden bazıları sigorta yapacağız dediler ama gittik ki sigortaya, yapmamışlar. Bizim haklarımızı falan koruyacak kimse kesinlikle yok."

Çeşitli mekânlarda çalarak para kazanan Roman müzisyenlerin daha çok gece saatlerinde çalıştığı, ancak ağır iş koşulları ve uzun çalışma sürelerine maruz kaldığı görülmektedir. R2,

"Bize devletten bir yardım yok. O gün eve ekmek götürürsek iyidir. Çalışıyoruz ama hiçbir güvencemiz yok. Yevmiye alıyoruz. Yarın işiniz bitti deseler açız. O yüzden ne deseler yapıyoruz. Geceleri 7-8 saat, bazen sabaha kadar çaldığımız oluyo. Öyle sendika mendika sigorta hiçbir şeyimiz yok."

Roman müzisyenlerin ağır iş koşullarına maruz kalmalarının oda ya da sendika gibi haklarını koruyacak kurumların olmamasından kaynaklandığı değerlendirilebilir. R6, haklarını koruyan herhangi bir örgütlenme olmadığı için çalışma koşullarının ağır olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

"Bizden sonraki nesil bu işi yapmayacak. Ben bu zamana kadar müzisyenlikle ailemi geçirdim ama maddi yönden öyle sıkıntı çekiyorum ki artık klavyemi sattım. Verdikleri üç kuruş sanki bizi satın alıyorlar. Abi ses edemezsin, iş bitti mi açız, evde çoluk çocuk. İnşaata girdim orda da aynı. Adamlar beni 8 gün her gün 12 saat çalıştırdı 600 lira para verdiler. Çıkmak zorunda kaldım. Artık çok zor. Eskiden biraz para kazanıyorduk. Şimdikten sonraki nesilde müzik olayı bitti."

Ekonomik açıdan sosyal güvencelerinin olmaması ya da sosyal yardımların yeterli olmaması nedeniyle aileye maddi katkı sunmak amacıyla getiri düzeyine bakılmaksızın ucuz iş gücü olarak çalışmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. R1: "Şimdi hocam sabah internete girdim arkadaşımın biri Aydın'da imtihar etmiş ve bu kaçınıcı. 10-15 tane müzisyen kardeşim imtihar etti. Adamın çoluk çocuğu var. Bakkalı, kirası, elektriği şuydu buydu bunalyo. Üçüne beşine bakmadan iş olunca gidiyoruz mecburen."

Roman müzisyenlerle yapılan görüşmelere ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda ikinci ana temanın toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler ana teması altında sosyal içerme ve kültürel dışlanma olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Tablo 4.
Romanların Toplumun Diğer Kesimleri ile Sosyo-Kültürel İlişkilerinde Müziğin Rolü

Tema	Alt Temalar	
Toplumun Diğer Kesimleri ile Sosyo-Kültürel İlişkiler	Sosyal içerme	Roman kültürünün desteklenmesi Suça yönelen gençlerin topluma kazandırılması Toplumdaki diğer kesimlerin Romanlara karşı farkındalıklarının artırılması
	Kültürel dışlanma	Sokak müzisyenlerinin sorunlarının çözülmesi, toplumla bütünleşmesi Romanların toplumun diğer kesimleri ile ilişkilerinde dışlanmaya maruz kalmalarının önlenmesi Erken yaşta evlilik

Tablo 4'te Romanların toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkilerinde müziğin rolü ile ilgili veriler yer almaktadır. Araştırma verileri ışığında Romanların toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkileri ile ilgili sosyal içerme ve kültürel dışlanma alt temaları belirlenmiştir. Roman müzisyenler bu temalar çerçevesinde; Roman kültürünün desteklenmesi, suça yönelen gençlerin topluma kazandırılması, toplumdaki diğer kesimlerin Romanlara karşı farkındalıklarının artırılması, sokak müzisyenlerinin toplumla bütünleşmesi, Romanların toplumun diğer kesimleri ile ilişkilerinde dışlanmaya maruz kalmalarının önlenmesi ve erken yaşta evlilik konularında görüş belirtmişlerdir.

Roman müzisyenler toplumun diğer kesimlerinin Roman kültürünü yeterince bilmediğini ve "Roman" kelimesinin geçmişten gelen olumsuz bir algıya neden olduğunu belirtmektedirler. R1: "Romanlar şöyle Romanlar böyle. İşte hırsız var, uyuşturucu satanı var bilmem ne. Tamam da bunun Romanlıkla ne ilgisi var? Mahalleye gir bak çocukların üstünde yok başında yok. Parası olsa, sigortalı bi işi olsa adam yapar mı bu işleri?" derken Roman kültürünün toplumun diğer kesimlerine doğru ve açık bir şekilde anlatılması ve tanıtılmasının önemini vurgulamaktadırlar. R9 ise şu ifadeleri kullanmıştır: "Bazen biz de duyuyoz şu şöyle yapmış, bu böyle yapmış diye ama inan bunlar çaresizlikten. Bu adam ister mi böyle bi hayatı olsun?". Romanların, özellikle de gençlerin toplumsal dışlanma, iş bulamama nedeniyle bir çıkmaz içinde bulunduğu ve bir kısmının bu nedenle suça yöneldiği anlaşılmaktadır.

R2 ve R8, insanların yeterince tanımadığı bilmediği bir kültüre daha mesafeli durduklarını ifade etmekte, Romanların da kendi içine kapanmış olan sosyal yaşantılarından sıyrılmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Örneğin R8: "Ben hiç Roman mahallesinden dışarı çıkmam. Arkadaşlarım, gittiğim berber, bakkal hepsi mahalde Roman. Mahalleden dışarı pek çıkmam. Belki bu doğru değil ama mahalleden çıkınca çok rahat değilim. Mahalleye girince bi rahatlama oluyor."

Bu noktada R7, Roman müziğinin kültürleri çok kolay bir şekilde kaynaştırdığını, insanların Roman müziğine sempati duyduklarını, bu nedenle Roman müziğinin toplumların kaynaşması açısından çok kilit bir rol oynayabileceğini şu sözlerle belirtmektedir.

"Ben Roman mahallesinden çıktım. Şimdiki mahallede bir iki düğün çaldım. Bu sayede tanıştıkça çingenmiş şuymuş, sudan çıkmış balığa döndüm. İnsanlar bana yardım ediyor ne kadar güzel. Çok farklı bir hayat. Bundan sonraki Roman çocukları iyi yerlere gelsinler. Önce çocuk kreşe gitsin. İlkokulda sıkıntı çekmesin."

Romanların en büyük sorunlarından birinin toplumun diğer kesimleri tarafından dışlanmaya maruz kalmaları olduğu görülmektedir. R6: "Bizi Türkiye genelinde esmer vatandaş diye etiketlediler. Değil aslında, oturmasını kalkmasını bilirsen ne alakası var bu adamın Romanla derler." diyerek Romanların dışlanmalarına ilişkin hissiyatlarını dile getirmektedir. R9 ise: "Bir yere gittiğin zaman adam diyo ki "ya esmer vatandaş". Sen ne yaparsan yap. İtici bakıyor. Ama güzel yetişmişsen o zaman kimse diyemez ki sen Romansın. Kılıkla kıyafetinle düzgünsen." derken benzer bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. R2:

"Roman müzisyenleri eskiden iyi görürlerdi. Düğünlere gidiyoduk. Düğünlere giderken falan daha temiz gidiyoduk. Beyaz gömlek falan. Sonra kalmadı. Şimdi hiç para pul yok. İlaç bile alamıyorum. Fakirlik var hep bizde. Müzisyenlik de kalmadı. Şu anda ekmek parası bile bulamayan var."

derken, zaman içinde Roman müzisyenlerin sosyo-ekonomik koşullarının kötüye doğru gittiğini ve Roman müzisyenlere yönelik olumsuz algının arttığını vurgulamaktadır.

Diğer taraftan müzikle ilgilenen Roman genç ve çocukların müzik eğitimi alamamaları nedeniyle genellikle sokakta çaldıkları ve kendilerini bu yolla geliştirdikleri anlaşılmaktadır. R7:

"Bizim gençler 15-16 yaşında evleniyolar. Çocuğun çocuğu oluyor. Hayatın yükü omuzlarına bir biniyor. Para bulacak çocuğa bakacak. Baba 18-20 yaşında

askere gidince kız hem annelik yapıyor hem karton topluyor para lazım. 22-23 yaşına kadar 4-5 tane çocuğu oluyor. Ben de yaptım ama kazancım iyiydi. Şimdi hocam ne oluyo geldi 30 yaşına zaten garibansın o çocuğa ne verebilecen. Sonra eline veriyö darbukayı, gırnatayı önüne de bi karton koyuyo. Hiç yoksa 5 lira 10 lira bi sigara parası kazansın. Babası da ona cigara alsın."

Gerek sokak müzisyenliği gerekse müzikle ilgili diğer düzensiz işlerle aileye maddi destek sağlayan Roman müzisyenlerin toplumun diğer kesimleri tarafından çoğunlukla görmezden gelindiği ve kimi zaman da rahatsız edici bulunduğu anlaşılmaktadır.

Müzikle uğraşan Roman gençlerin erken yaşta para kazanmaya başlamalarının erken evlilikleri tetiklediği, bu nedenle pek çok Roman müzisyeninin erken evlilik yaptığı belirtilmektedir. R2 bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Kızlar 14 bilemedin 15, oğlanlar da 17-18 yaşına geldi mi evlenir. Hele oğlan müzisyenlik falan yapıyo da eli para görüyosa hiç beklemez."

Roman müzisyenlerle yapılan görüşmelere ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda üçüncü ana temanın barınma olduğu belirlenmiştir. Barınma ana teması altında konut-yerleşim ve tecrit olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Tablo 5.
Romanların Barınma Olanaklarında Müziğin Rolü

Tema	Alt Temalar	
Barınma	Konut ve Yerleşim	Roman mahallesi oluşumu (Sokak ve mahallenin yarı özel alan olarak kullanımı)
	Tecrit	Aile yaşam tarzı ve hanede yaşayan kişi/aile sayısı Tahliye uygulamaları Ev kiralamama Kentsel dönüşüm

Tablo 5'te Romanların barınma olanaklarında müziğin rolü ile ilgili veriler yer almaktadır. Araştırma verileri ışığında barınma olanakları ile ilgili konut/yerleşim ve tecrit alt temaları belirlenmiştir. Roman müzisyenler bu temalar çerçevesinde; Roman mahallesinin oluşumu, aile yaşam tarzı, hanede yaşayan kişi/aile sayısı, tahliye uygulamaları, ev kiralamama ve kentsel dönüşüm konularında görüş belirtmişlerdir.

Romanlar için sokağın ve mahallenin evin dışında ayrı bir kamusal alan değil, evin uzantısı olan yarı özel bir alan olarak kabul edildiği görülmektedir. Özellikle düğün, cenaze, gibi toplu etkinliklerin yanı sıra misafirlik, oyun gibi aktivitelerin de sokağa ve mahalleye taşındığı görülebilir. R7, Romanların mahalle ve sokak kültürünü:

"81 vilayete de dünyanın da neresine gidersen git Romanların yaşantısını hep aynı kesinlikle değiştiremezsin. Bi mahallede çadır ev, 6-7 tane çocuk. Elllerinde keman, klarnet, cümbüş, darbuka, neyse. Bi göz odada o kadar adam ne yapacak. Her şey sokakta o yüzden. Bebeler zaten sokakta, düğün, dernek, cenaze hepsi sokakta."

sözleriyle ifade etmektedir. Romanların müziksel aktivitelerinin önemli bir kısmı sokakta gerçekleşmektedir. Bu nedenle bu yarı kamusal, yarı özel alan olan sokak ve mahalle Roman müzik kültürünün yaşaması için önem taşımaktadır. Küçük evlerde yaşayan kalabalık hane halkının gündelik yaşantılarının sokağa taşması doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Özel alanın kamusal alana taşması Roman bireyler arasındaki etkileşimi artırmakta ve müzik kültürünün mahalle içinde bir fenomen olarak ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Romanların mahalle kültürüne bağlılığı aynı zamanda müzik kültürlerine bağlılık olarak da yorumlanabilir. Örneğin R1: "Apartmanda biz yapamayız. Romanlar da yapamaz Roman müzisyenler hiç yapamaz. Zaten bize ev vermiyorlar. Verseler de biz duramayız. Mahalleden çıkamayız. Buradan çıkarsalar başka yerde yine aynı şekil yaşarız." demektedir. Kentsel dönüşüm süreçlerinde Romanların mahallelerinden tahliye edilmesi, müzik kültürlerinin de çözülmeye uğraması anlamı taşımaktadır. Romanların müziksel yeteneklerini geliştirdikleri doğal kültürel ortamları yoğun bir mahalle ve sokak yaşantısı sürecini içermektedir. Kentsel dönüşüm sonucunda bu kültürü apartman hayatına taşımaları mümkün olmamakta, aynı zamanda ev kiralama konusunda da ev sahiplerinin kaygıları nedeniyle sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. R1 bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

"Mahalle kaldırıldı şimdi ama gene az ilerde yine bi mahallede toplandık. Roman mahallesindeki adamı apartmana sokma şansın yok. Üstün, altın memur. Sabah 8 akşam 5. Bizimkiler gece hayatını sever. Herkeste var 6-7 tane çocuk. Paldır kültür hayatı sever Romanlar. Sadece müzisyenler değil hepsi öyle. Ben gazinodan gece 3'te, 4'te döndüğümde mahalleye ooh her yer şenlik."

Romanların müzik kültürlerini yaşatabilmeleri için mahalle dokusuna ihtiyaçları bulunmaktadır. Ancak bu yapı, süreç içinde Romanların tecrit edilmesine ve Roman mahallelerinin toplumsal hayatın dışına itilmesine neden olmaktadır. R5: "Şimdi şu anda mahalle kalmadı. Ben kaldım orada çocuklarımla. Yıkılan yerlerin parasını verdiler ama Romanlara kiraya ev veriyorlar. Öyle bir sıkıntı var. Romanlar apartmanda yapamaz, zaten müzik de öğrenemez. Bu müzik kültürü ölecek yavaş yavaş." derken Roman müzik kültürünün mahalle olgusuyla ilişkisini ortaya koymaktadır. Kentsel dönüşüm süreçlerinin Roman müzisyenler açısından bir çözüm potansiyeli taşımadığı değerlendirilebilir. Akgül (2010, s.216), kentsel dönüşüm projeleri ile Romanların yaşam alanlarının daha da daraldığı ve yoksulluğun daha da derinleştiğini belirtmektedir. Çubukçu (2011, s.91) da benzer bir yaklaşımla kentsel dönüşüm projelerinin Romanların hem kültürel hem de yaşamsal kapasitelerini yok ettiğini belirtmektedir.

Roman müzisyenlerle yapılan görüşmelere ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda dördüncü ana temanın eğitim olduğu belirlenmiştir. Eğitim ana teması altında formal eğitim ve informal eğitim olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Tablo 6.
Romanların Eğitim Süreçlerinde Müziğin Rolü

Tema	Alt Temalar	
Eğitim	Formal Eğitim	Roman çocuk ve gençlerin eğitimlerine devam etmesinde aile desteği Roman çocuk ve gençlerin müzik eğitimi almalarının sağlanması Romanların okula devamlılığının sağlanması
	İnformal Eğitim	Eğitim hayatındaki paydaşlarının (arkadaş öğretmen, idareci vb.) olumlu tutum sergilemesi Roman çocuklara rol model olabilecek başarılı kişilerle buluşmalarının sağlanması

Tablo 6'da Romanların eğitim süreçlerinde müziğin rolü ile ilgili veriler yer almaktadır. Araştırma verileri ışığında eğitim süreçleri ile ilgili formal eğitim ve informal eğitim alt temaları belirlenmiştir. Roman müzisyenler bu temalar çerçevesinde; Roman çocuk ve gençlerin eğitimlerine devam etmesinde aile desteği, Roman çocuk ve gençlerin müzik eğitimi almalarının sağlanması, Romanların okula devamlılığının sağlanması, eğitim hayatındaki paydaş-

larının (arkadaş öğretmen, idareci vb.) olumlu tutum sergilemesi, Roman çocuklara rol model olabilecek başarılı kişilerle buluşmalarının sağlanması konularında görüş belirtmişlerdir.

Romanların eğitim süreçlerinde de müziğin belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Roman çocukların temel eğitim düzeyinde, özellikle ilkokulda genel olarak bir mesleğe özel olarak ise müzisyenliğe karşı yeteneklerinin anlaşılması halinde formal eğitim süreci yerine, haneye ekonomik anlamda katkı getirecek işlere yönettiklerini anlaşılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak müziğe yetenekli genç ve çocukların formal eğitim süreçleri kesintiye uğramaktadır. Aileler, zaten kısıtlı olan bütçelerinden çocuklarının eğitim masraflarını karşılayarak eğitim yaşantılarını desteklemek yerine, doğal olarak çocukların haneye ekonomik katkı sunmalarını tercih etmektedir. Örneğin R9, çocukluk çağında hem ayakkabı boyacılığı hem de müzisyenlik yaptığını şu sözlerle dile getirmiştir:

"Müziğe 12 yaşındaydım başladım. Ayakkabı boyacılığıyla beraber. Çocukları da alıştırdım. Cümbüş ve darbuka çalıyorum. Müziğe darbukayla başladım. Çocukları 7-8 yaşlarında başlattım. Merak ettiler. Eve cümbüş, darbuka, gırnata falan aldım. Ders falan almadılar. Pratik. Rahmetli babam köy düğünlerinde keman çalıyordu. Dizinde çalardı eskiden öyle çalınıyordu. Ben de babamla hareket ettim, cümbüş, darbuka falan aldım. Çocuklar da öyle öğrendi pratikle."

Roman çocukların erken yaşta müzisyenlikten para kazanmaya başlamaları nedeniyle, müziğe karşı yetenekleri eğitim yaşantıları açısından bir dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır.

Müziğe yetenekli Roman çocuk ve gençlerin erken yaşta formal olarak müzik eğitimi alabilecek olanaklarının bulunmadığı, aile içinde kendi kendilerine yettıkları anlaşılmaktadır. R4, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Kendimi geliştirmek için yapabileceğim bir şey yok. Nota bilgimiz falan yok. Öğrenecek yerimiz de yok. Biz çalgıyı mahallede düğünlerde, eğlencelerde falan çalarak öğreniriz."

R4, "Öğretmen bizim çocuklarla ilgilenmiyo, çocuklar da öğretmeni sallamıyo. Bu çocuğa getir iyi yerlere gelmiş bir Roman bak bakalım nasıl dinliyo. Hem bizden çıkmış hem başarılı olmuş. Çocuk da öyle olmak ister." derken, Roman çocukların kendilerine rol model olabilecek başarılı kişilerle bir araya getirilmesinin önemini belirtmekte, bu yönde yapılacak çalışmaların Roman çocukların kendilerine hedefler koymasında önemli olduğunu ifade etmektedir. R7 de formal eğitim süreçlerinin yanı sıra bu tür uygulamaların da çocukların eğitim yaşantısına olumlu katkı sunabileceğini belirtmişlerdir. R3, Roman çocuklara müzik eğitimi verilmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

"Çocuk babasından gördüğünü yapıyor. Müzik eğitimi olsa bu çocuklar kesinlikle çok başarılı olur. Zamanında köprüde dilenenlerden bazıları şimdi İstanbul'da iyi sanatçılarla çalışıyor. Ben de Hakan Altun'a çalacaktım babam göndermedi. Nota bilgisi yok bende, kulaktan. Romanlar böyle geldi böyle gider. Kimse demiyo ki ben çocuğuma güzel sanatlar, müzik neyse bir eğitim vereyim. Ama çocuk bu sanatçıları görse onlara özenir. O zaman kendine ya ben bu işin eğitimini alıyım, kendimi geliştiriyim diyebilir."

Roman çocukların genellikle kendi mahallelerine yakın olan aynı okula gittikleri görülmektedir. Bu nedenle eğitim hayatlarında arkadaşlar arasında herhangi bir örselenmeye maruz kalmazken Roman çocukların ağırlıklı olduğu okullarda görev yapan öğretmenlerin duysuz olduğu ifade edilmektedir. R8 bunu şu örnekle dile getirmektedir:

"Okulda da ilköğretim okulunda müzik öğretmenleri ilgilenmiyor ki. Bizim orda bir okul var Fatih ilköğretim okulu. Bir gün okula gittim bir çocuk 8-9 yaşında klarnet çalıyor ki dillere destan. Çocuk ne çaldığını bilmiyor ama öyle tatlı çalıyor ki. Orda kaç tane öğretmen varsa müzik öğretmeni dahil o çocuğu keşfedemedi. O çocuğu en son gördüm klarnetle dileniyor. Hâlbuki öğretmen elinden tutsun yönlendirsin. Ama öğretmenlerin de umurunda değil."

Roman müzisyenlerin çocukların eğitimi konusunda geleceğe umutla bakmadıkları görülmektedir. Deniz ve ark. (2015, s.1138) da Roman çocukların okul hayatlarında karşılaştıkları en önemli sorunun önyargı olduğunu ifade etmektedir.

Roman müzisyenlerle yapılan görüşmelere ilişkin yapılan içerik analizi sonucunda beşinci ana temanın kamusal ve sosyal hizmetler olduğu belirlenmiştir. Kamusal ve sosyal hizmetler ana teması altında kamusal hizmetler ve sosyal etkinlikler olmak üzere iki alt tema belirlenmiştir.

Tablo 7.
Romanların Kamusal ve Sosyal Hizmetlerden Yararlanmalarında Müziğin Rolü

Tema	Alt Temalar	
Kamusal ve Sosyal Hizmetler	Kamusal Hizmetler	Kamusal tesislerden faydalanma Yaşlı bakımevi gibi, çocuk esirgeme vb. kuruluşlardan faydalanma
	Sosyal Etkinlikler	Sosyal alanlara erişim olanaklarının sağlanması Romanların yaşadığı bölgelerde sanatsal aktivitelere katılım olanaklarının sunulması

Tablo 7'de Romanların kamusal ve sosyal hizmetlerden yararlanmalarında müziğin rolü ile ilgili veriler yer almaktadır. Araştırma verileri ışığında kamusal ve sosyal hizmetlerden yararlanma ile ilgili kamusal hizmetler ve sosyal etkinlikler alt temaları belirlenmiştir. Roman müzisyenler bu temalar çerçevesinde; kamusal tesislerden faydalanma, yaşlı bakımevi gibi, çocuk esirgeme vb. kuruluşlardan faydalanma, sosyal alanlara erişim olanaklarının sağlanması, Romanların yaşadığı bölgelerde sanatsal aktivitelere katılım olanaklarının sunulması konularında görüş belirtmişlerdir.

Romanların kamusal hizmetlerden ve tesislerden yararlanması konusunda herhangi bir düşüncelerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. R5: "Kaldık biz evlerde parasız da kaldık. İlacımı bile alamıyorum. Bize öyle valilik belediye falan öyle yardım yapmıyor. Valilikten bi 200 lira para yatıyo o kadar. Yaşlı bakım evi fana kimsenin aklına bile gelmez. Çocuklar bakıyolar genelde ana babalarına." derken, kamusal hizmetlerden ziyade nakdi yardım beklentisinde oldukları görülmektedir. R4: "Abi bizim yaşlılar mahalleye almışlar, oralarda yapamazlar, zaten bizi oralarda istemezler." diyerek kendilerine karşı takınılan olumsuz tutumdan bahsetmektedir. Diğer yandan R2, Gençlik Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri gibi kurumlardan bahsederken: "Bizim gençler oralara girmezler. Gitseler mesela itilir kakılırlar. Bişey olsa, bişey kayboldu mesela hemen bizimkilerden bilirler. Adam bizden birini görünce daha baştan böyle bakıyo." sözleriyle Romanların kamusal ya da sosyal hizmet alanlarına girmekte çekinik bir pozisyon aldıklarını ortaya koymaktadır.

Roman müzisyenlerin kamusal tesislerden ve kamu kuruluşlarından yeterince faydalanamadıkları anlaşılmaktadır. Roman müzisyenler, bunun başlıca nedeninin kamusal alanda kendilerine karşı olan olumsuz yargıların tutum ve davranışlara da yansıdığı ve bu önyargılar nedeniyle genelde Romanların bu araştırma özelinde ise Roman müzisyenlerin kamu kaynaklarından ve kamusal alanlardan yararlanma konusunda isteksiz olduğunu belirtmektedirler. Müziğe yetenekli Roman gençleri ve çocuklarının kendilerini geliştirmek için Gençlik Merkezi, Halk Eğitim ve benzeri kamu kurumlarının olanaklarından faydalanma noktasında istekli olmadıkları ve kendilerini bu ortamlara yabancı hissettiklerini belirtmektedirler. Avrupa Komisyonu 2011 Raporu da Romanların sosyal durumlarının marjinalleştirildiğini ve kamu kaynaklarına ulaşmada negatif ayrımcılığa uğradıklarını belirtmektedir. Akkan ve ark. (2011, s.34) da kamu görevlilerinin Romanlara karşı damgalayıcı bir dil kullandıklarını vurgulamaktadır.

Görüşme yapılan bireyler Roman mahallelerinin toplumun dışında ya da kenar mahallelerde toplandığını belirtmekte ve bu nedenle zaten toplumsal bir önyargıya maruz kalarak dışlanmış olan Romanların sosyal alanlardan tamamen uzaklaştığını ifade etmektedirler. Örneğin R3: "Genellikle kendi mahallemizdeyiz. Bizim evler şehrin dışında. Şehirdeki konserlerden falan haberimiz olmuyor. Yani olsa ne olur? Bir yere gidecek imkânı olmadıktan sonra. Gidebilse tabii iyi olur ama mümkün değil. Bizimkiler kendi konserlerini kendileri yapar." diyerek, sosyal ve kültürel yaşantıdan uzaklaşan Romanların sanatsal etkinliklere de neredeyse hiç katılmadıklarını, bu durumun müzisyenliğe yatkın olan gençlerin kendilerini geliştirmeleri açısından da olumsuz bir durum yarattığını ifade etmektedirler.

Tartışma

Araştırma kapsamında 9 Roman müzisyenle sözlü görüşme yapılmış, Romanların sosyal içerme süreçlerinde müzik kültürlerinin oynadığı rol tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla sosyal içerme süreçlerinin ana temaları Roman müzik kültürü ile ilişkisi içerisinde incelenmiştir.

İstihdam, Romanların en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Genel olarak Romanlar, özel olarak ise Roman müzisyenler, müzisyenliğe işsizliğin bir çözüm noktası olarak bakmaktadırlar. Roman çocuklar para kazanabilmeleri kaygısı ile müziğe yönlendirilmekte ve genel olarak aile büyükleri içinde de müzisyenler olduğu için belli bir müzik kültürü ile yetişmektedir. Ancak Romanların müzik ve eğitim ilişkisini düzenleyecek herhangi bir kurum olmadığı gibi yol gösterici veya yönlendirici herhangi bir kuruluşun da bulunmadığı görülmektedir. Roman çocuklar ne kadar yetenekli olurlarsa olsunlar müzik eğitimi alma yolunun kapalı olduğu söylenebilir. Yeteneği doğrultusunda eğitim alamayan çocuk ve gençlerin para kazanmak zorunda olmanın da yaptığı baskı ile eğitim süreçlerinden koptukları görülmektedir. Müzisyenliği meslek olarak seçen Romanlar ise kontrolsüz ve kayıt dışı olarak iş piyasasında yer almakta, bu durum ağır ve uzun çalışma koşulları, düşük ücretle çalışma gibi sonuçlar doğurmaktadır. Gümüş (2020, s.139) de Kırklareli'nde yaşayan Romanlar üzerinde yapmış olduğu araştırmada Romanların güvencesiz ve geçici işlerde çalıştıkları, iş bulmada ayrımcılığa maruz kaldıklarını tespit etmiştir. Roman müzisyenlerin sosyal güvencelerinin olmayışı onları bu koşulları kabullenmeye itmektedir. Yine de Romanlar arasında müzisyenliğin aile geçimini sağlayan önemli bir olgu olduğu görülmektedir. Ancak müzisyenlik için eğitimi zorunlu görmeyen Romanların zaten böyle bir eğitim alma olanakları da bulunmamaktadır. Bir diğer ifade ile Roman müzisyenler ve Roman müzik kültürü kendi kaderlerine terk edilmiş durumdadır.

Roman müzik kültürü, Romanların toplumun diğer kesimleri ile sosyokültürel ilişkilerinde önemli bir role sahiptir. Müzik, Romanların toplumun diğer kesimleri ile entegrasyonunda anahtar bir işleve sahiptir. Müzik, Romanların toplumun diğer kesimleri tarafından fark edilme, değer verilme ve iletişim kurma aracıdır. Roman müzik kültürü yok olduğu takdirde sosyal içerme süreçlerinin çok daha zor gerçekleşebileceği ortadadır. Romanlar, daha öncesi de olmasına karşın sadece Anadolu'daki yaklaşık bin yıllık kültürlerinden uzaklaştırıldığı zaman aynı zamanda kültürel benliklerini de kaybedeceklerdir. Bu nedenle sosyal içerme süreçlerinde Roman müzik kültürünü yıkıma uğratacak uygulamalardan kaçınmalı, toplumsal farkındalığın oluşması için Roman kültürü desteklenmelidir. Toplumsal dışlanma ve eğitimsizlik ile birlikte ortaya çıkan işsizlik, Roman gençlerin suçla yönelmesinde etkili olmaktadır. Suça yönelen bu gençlerin topluma kazandırılması toplumun diğer kesimlerinin Roman algısı açısından önem taşımaktadır. Nitekim Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA), Romanlar Federasyonu ve Kalkınma Bakanlığı (2015, s.27) tarafından yaptırılan *Kocaeli'de Roman İş Gücü Araştırması*'nda ilk sorun, Romanların toplumun diğer kesimleri tarafından dışlanmaya maruz kalmaları olarak belirlenmiştir. Müzisyenliğin Roman gençlerin suçla yönelmesini engelleyen bir olgu olduğu söylenebilir. Bununla birlikte pek çok Roman müzisyenin sokak çalgıcılığı yaptığı göz önüne alındığında, sokak müzisyenlerinin sorunlarının çözülerek kayıtlı ekonomiye kazandırılması, sosyal haklar tanınması ve bu yolla toplumla bütünleşmesinin sağlanması gerekliliği bulunmaktadır. Romanların toplumun diğer kesimleri ile ilişkilerinde dışlanmaya maruz kalmalarının bir nedeni de erken evlilik sorunudur. Roman müzik kültürü bu sorunu tetikler niteliktedir. Müzisyenlik sayesinde erken yaşta para kazanmaya başlayan ve eğitim sürecini bırakan gençlerin erken yaşta evliliğe yöneldiği anlaşılmaktadır. Erken yaşta evliliğin önlenmesi için müzikle uğraşan gençlere ve Roman genç kızlara kendi yetenekleri doğrultusunda formal eğitim olanaklarının sağlanması gerekliliği bulunmaktadır.

Romanlarının müzik kültürlerinin oluşumunda barınma koşulları önemli bir rol oynamaktadır. Romanların barınma koşullarında iki husus öne çıkmaktadır. İlki kalabalık aile yapısı, ikincisi ise sokak ve mahallenin yarı özel alan olarak kullanımı. Bu koşullar müzik kültürünü tetiklemekte, müzik kültürü ise bu koşulları zorunlu kılmaktadır. Kalabalık ailelerin yaşadığı küçük evlerde yaşam alanlarının kısıtlı olması nedeniyle mahalle ve sokağın da evin bir uzantısı gibi kullanıldığı ve müziğin bu mahalle kültürü içinde herkese sirayet edebileceği bir yaşam alanı bulunduğu söylenebilir. Roman müzisyenlerin kendi mahalleri içinde düğün, eğlence gibi etkinliklerde müzisyenliklerini geliştirdikleri görülmektedir. Roman müzik kültürünün yaşayabilmesi için "Roman mahallesi" kavramının önemli olduğu düşünülmektedir. Romanların bu mahallelerden tecrit edilmesi müzik kültürlerinin de son bulması demektir. Gökçe (2018, s.275), Romanların büyük kısmının (toplam %58'i), mahallede kalarak daha sağlıklı koşullarda barınabilecekleri ve yaşam biçimlerine uygun projeleri talep ettiklerini belirtmektedir. Bu bakımdan Roman mahallerinde yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının Roman müzik kültürü açısından yıkıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim evlerinden tahliye edilen müzisyenlerin ev kiralayamama sorunu ile yüz yüze oldukları, kiralarasalar bile apartman dairelerinde bu müzik kültürünün yaşamasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan Romanların sosyal içerme süreçlerinde, kentsel dönüşüm çalışmalarının Roman müzik kültürü açısından olumlu bir katkı sunmadığı söylenebilir.

Romanların müzik kültürünün etkileşim içinde olduğu alanlardan biri de eğitimidir. Roman müzik kültürü çocukların eğitimle-

rine devam etmesinde olumlu bir rol oynamamaktadır. Roman çocukların müzik sayesinde küçük yaşta para kazanmaya başlamaları, aile ekonomisine önemli bir katkı olarak görülmektedir. Çocukların müzisyenlik ya da benzeri işlerle para kazanmaya başlamaları ile ekonomik kaygıların eğitimin önüne geçtiği ve bu noktada çocukların okula devam etmekte yeterince aile desteği görmedikleri söylenebilir. Durmaz (2015, s.265) da çalışmasında Roman çocukların maddi imkânsızlıklar nedeniyle çalışma hayatına girerek eğitimlerini yarım bıraktıklarını belirtmektedir. Çocuklar meslek edinene kadar eğitim sürecinin uzunluğu ve hane ekonomisine maliyeti göz önüne alındığında büyük bir oranda ekonomik sıkıntı içinde olan Roman ailelerinin eğitim süreçlerine destek verememeleri olağan karşılanmalıdır. Roman çocukların müzik eğitimine yönlendirilmeleri halinde aile desteğinin artacağı ve eğitim sürelerinin uzayabileceği düşünülmektedir. Öte yandan müzik eğitimi almasalar bile, okul süreçlerinde müzik yeteneklerini kullanabilecekleri olanaklar sağlandığı takdirde okula devamlılığın artması mümkündür. Bu noktada okul idarecileri ve öğretmenlerin tutumlarının da önemli olduğu, genel olarak Romanlar arasında bu tutumların negatif yönde olduğu düşüncesinin bulunduğu görülmektedir. Karan (2017, s.19), hem öğretmenlerin hem de okul yönetiminin Roman çocukların başarılı olabileceği kanısına sahip olmadıkları ve beklentilerinin düşük olmasının dikkat çekici olduğunu belirtmektedir. Roman çocuk ve gençlerin eğitime yönelik motivasyonlarının artırılması için kendi kültürlerinden çıkarak başarılı olmuş, gurur duydukları kişilerle buluşmalarının önem taşıdığı düşünülmektedir. Gerek Roman çocukların yeteneklerinden daha üst düzeyde faydalanmak gerekse yetenekli Roman çocukların eğitimlerini sürdürürebilmeleri için bir eğitim modelinin ortaya konulması gerektiği düşünülmektedir. Müzisyenliğe yeteneği olan Roman çocuklarının küçük yaşta müzik eğitimi alabilecekleri okulların modellenmesi hem eğitime olan ilgilerini artıracak hem de eğitim alırken aynı zamanda aile ekonomisine katkı sunmalarının yolunu açacaktır. Buna ek olarak farklı yaş gruplarında olmalarına rağmen Roman müzisyenlerin, nota vb. mesleki müzikal bilgileri edinmeye açık oldukları ancak bu imkâna erişemedikleri anlaşılmaktadır. Yetişkin Romanların bilgi ve niteliklerini artırmak için hayat boyu öğrenme programları kapsamında Romanlara yönelik eğitim programlarının geliştirilmesinin sosyal içerme süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Romanların maruz kaldıkları dışlanma nedeniyle her türlü kamusal ve sosyal alanlardan uzak durdukları anlaşılmaktadır. Toplumun diğer kesimleri tarafından belli bir önyargı ile karşı karşıya kalmış olmaları kendilerini kamusal ve sosyal alanlardan çekmeleri ile sonuçlanmıştır. Roman kelimesine yüklenmiş olan pejoratif anlam nedeniyle negatif bir algının oluştuğu anlaşılmaktadır. Akdemir'in (2015) belirttiği gibi 2005 yılından itibaren Avrupa Birliği üyesi ülkelerin hükümetlerinin girişimleri ile Romanlara yönelik pozitif ayırıcı politikalar başlatılmış olsa da bu politikaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Mevcut koşullarda Romanların sosyal ve kültürel imkânları görmezden geldikleri, bu hizmetlerden yararlanmak için önyargı ile karşılanacakları düşüncesiyle istekli olmadıkları anlaşılmaktadır. Diğer yandan genellikle kenar mahallelerde tecrit edilmiş olan Romanların sosyal alanlara, sanatsal ve kültürel etkinliklere erişim olanaklarının da sınırlı olduğu görülmektedir. Zaten bu alanlara ulaşmakta ve toplumun diğer kesimleri ile bir araya gelmekte isteksiz olan Romanların, kamusal ve sosyal hizmetlere ulaşmakta da güçlük yaşaması sosyal içerme süreçlerini bir açmazla sürüklemektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda, Roman müzisyenlerin Türkiye'de yaşayan Romanların sosyal içerme süreçlerinde müziğin rolüne ilişkin görüşlerinin istihdam, toplumun diğer kesimleri ile sosyo-kültürel ilişkiler, barınma, eğitim ve kamusal/sosyal hizmetler alanlarında olduğu görülmektedir. Roman müzisyenler açısından sosyal içerme süreçlerindeki en önemli konu istihdamdır. Müzik, Romanlara istihdam sağlayan en önemli araçlardan biridir. Romanların müzikle olan ilişkisi ekonomik güçlüklerin üstesinden gelmeleri için bir fırsat sunmakla birlikte pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle sosyal hakların korunması, sigortalı çalışma, çalışma koşullarının zorluğu konuları başlıca sorun alanını oluşturmaktadır.

Roman müzik kültürünün yaşaması için Roman Mahallesi ihtiyacı duyulurken, müzisyenliğin Roman toplumuna yaptığı ekonomik katkı Roman Mahallesi kültürünü güçlü kılmaktadır. Diğer yandan Roman Mahallesi oluşumunun toplumun diğer kesimleri ile sosyal içerme süreçlerine olumsuz etkileri vardır. Özellikle eğitim alanında, ekonomik kaygılardan, öğretmen ve/veya idareci tutumlarına, erken evliliğe kadar eğitim süreçlerinin kesintiye uğramasına sebep olabilecek pek çok unsur bulunmaktadır. Roman çocukların eğitimde karşılaştıkları zorlukları aşmalarında ve eğitimde süreçlerinde sürekliliği sağlamak için Roman müzik kültürünün bir araç olarak kullanılabilmesi görülmektedir.

Romanların yaşamını ve sosyal içerme süreçlerini negatif yönde etkileyen unsurlarla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, bütün unsurların birbiriyle iç içe olduğu ve adeta birbirini tetiklediği söylenebilir. Sosyal içerme süreçlerinin bütün değişkenlerine sirayet eden başlıca olgulardan birinin de Roman müzik kültürü olduğu görülmektedir. Bu nedenle Romanların sosyal içerme süreçlerine yönelik çalışmalarda Roman müzik kültürünü mutlaka göz önünde bulundurma gerekliliği bulunmaktadır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda, Roman müzisyenlerin sosyal haklarını koruyacak kuruluşların oluşturulması; Romanların sosyal içerme süreçlerinin "Roman mahallesi" dokusunun korunarak yürütülmesi; Roman çocukların müzik eğitimi alabileceği eğitim programlarının modellenmesi; Roman çocukların okula aidiyet duygularının ve devamlılıklarının artması için Roman mahallelerinde bulunan okullarda müzik odası, müzik çalışma stüdyosu, çeşitli müzik aletleri gibi donanımların bulunması; Romanların kamusal ve sosyal alanlardan faydalanabilmeleri ve topluma entegre olabilmeleri için toplumun diğer kesimleri ile iletişimlerinde Roman müzik kültüründen yararlanılması önerilmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nden (Tarih: 26 Şubat 2021, Sayı: 50) alınmıştır.

Hasta Onamı: Çalışmada yer alan tüm bireylerden sözlü olarak bilgilendirilmiş onam ve verilerin yayınlaması için izin alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Zonguldak Bülent Ecevit University (Date: February 26, 2021, Number: 50).

Informed Consent: Verbal informed consent and permission to publish the data were obtained from all individuals included in the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author have no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2016). *Roman vatandaşlara yönelik strateji belgesi (2016-2021)*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160430-11-1.pdf>
- Akdemir, D. Ş. (2015). *Ayrımcılıkla mücadele: çingenelere yönelik ayrımcılık kapsamında pozitif ayrımcılık uygulamalarına eleştirel bir yaklaşım* (Tez No. 399608) [Doktora, Hacettepe Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi.
- Akgül, B. (2010). Türkiye çingenelerinin politikleşmesi ve örgütlenme deneyimleri. *Öneri*, 9(34), 213-222.
- Akkan, B. E., Deniz, M. B., & Ertan, M. (2011). *Sosyal dışlanmanın Roman hal-leri*. İstanbul, Sosyal Politika Forumu ve Anadolu Kültür. http://www.spf.boun.edu.tr/content_files/Roman_Kitap_TR.pdf
- Avrupa Komisyonu. (2009). *Turkey 2009 progress report*. Commission of the European Communities. https://www.ab.gov.tr/files/AB_IIiskileri/Tur_En_Realitons/Progress/turkey_rogress_report_2009.pdf
- Avrupa Komisyonu. (2010). *Turkey 2010 progress report*. Commission of the European Communities. https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/201611/tr_rapport_2010_en.pdf
- Avrupa Komisyonu. (2011). *Irkıllığa ve hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu Türkiye raporu*. Commission of the European Communities. <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-bycountry/turkey/TUR-CBC-IV-2011-005-TUR.pdf>
- Baker, C., Wuest, J., & Stern, P. N. (1992). Method slurring: the grounded theory/phenomenology example. *Journal of Advanced Nursing*, 17(11), 1355-1360. [Crossref]
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA), Zonguldak Valiliği, & Eren Enerji. (2015). *Sosyal dışlanma sorunsalı ve Zonguldak Roman araştırması*. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/sosyal-dislanma-sorunsali-vezonguldakromanarastirmasi_1_2_3.pdf
- Beissinger, M. (2001). Occupation and ethnicity: constructing identity among professional Romani (Gypsy) musicians in Romania. *Slavic Review*, 69(1), 24-49. [Crossref]
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M., & Webster, A. (2008). *Sosyoloji*. Siyasal Kitabevi.
- Çubukçu, S. U. (2011). Mekânın izdüşümünde toplumsal cinsiyet: Sulukule Mahallesi ve Romanlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44, 83-106.
- Deniz, M., Deniz, A. Ç., Diktaş, A., & Balcioğlu, M. (2015). Rom and Lom people in Uşak city: Smiths (Demirciler) and sieve makers (Elekçiler). R. Efe, M. Ayışığı, Ö. Düzbakar, & M. Arslan (Ed), *Turkey at the beginning of 21th century: Past and present* (s. 482-495) içinde. St. Kliment Ohridski University Press, Sofia.
- Dişli, S. Ö. (2016). Çingene mi, Roman mı? Bir inşa süreci. *AÜDTCF Antropoloji Dergisi*, (31), 97-117. [Crossref]
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA), Romanlar Federasyonu, & Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Kocaeli'de yaşayan Roman vatandaşların istihdam edilmesinin önündeki engellerin kaldırılması projesi araştırma raporu*. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/kocaelide_yasayan_roman_vatandaslarin_istihdam_edilmesinin_onundeki_engellerin_kaldirilmasi_arastirma_raporu_dfd2015.pdf
- Durmaz, N. (2015). Eğlence sektöründe çalışma koşulları ve ayrımcılık: Çingeneler örneği. *Çalışma ve Toplum*, 1, 259-291.
- Duygulu, M. (1995). Türkiye çingenelerinde müzik. *Tarih ve Toplum*, 137, 294-297.

- Genç, E. (2015). Avrupa Birliği Roman çerçevesi ve Türkiye'nin Roman politikalarına yansımaları. H. Ateş (Ed), *Tarihten günümüze Türkiye'de Romanlar* (s. 1-17) içinde. Bursa Kültür Yayınları.
- Genç, Y., & Seyyar, A. (2016). *Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik "Sosyal Pedagojik Çalışma" Sözlüğü)*. Sakarya Kitabevi.
- Gökçe, D. (2018). Romanların konut ayrışmasını etkileyen faktörler: Aydoğdu Mahallesi, Tekirdağ. *Megaron*, 13(2), 263-276.
- Gümüş, İ. (2020). Kırklareli Romanları'nın emek piyasasına erişimi ve sosyal içerme politikaları üzerine bir araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 139-152.
- Gürboğa, N. (2016). Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve devletin mübadil Romanlara ilişkin söylem ve politikaları. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 109-140.
- Hancock, I. (2002). *We are the Romani people (Ames am e Romane dzene)*. University of Hertfordshire Press.
- Karan, U. (2017). *Görmezlikten gelinen eşitsizlik: Türkiye'de Romanların barınma ve eğitim hakkına erişimi*. Uluslararası Azınlık Hakları Grubu. https://minorityrights.org/wpcontent/uploads/2017/06/MRG_Rapor.pdf
- Kuş, E. (2003). *Nitel-nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık.
- Marsch, A. (2008). Türkiye çingenerinin tarihi hakkında. Uzpeder, E., Roussinova, S. D., Özçelik, S., & Gökçen, S. (Ed.), *Biz buradayız! Türkiye'de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi* (s. 5-18) içinde. Edirne Roman Derneği Yayını. https://hyd.org.tr/attachments/article/30/biz_buraday%C4%B1z_turkiye'de_romanlar_-1.pdf
- Marsh, A., & Strand, E. (2005). *Reaching the Romans: A Report on the feasibility studies "mapping" a number of Roma (Roma) communities in Istanbul*. International Romani Studies Network.
- Marushiakova, E., & Popov, V. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingenerler*. (B. Tırnakçı, Çev.). Homer Kitabevi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage Publications.
- Multon, K. D. (2010). Interrater reliability. Salkind N. J. (Ed.), *Encyclopedia of research design* (s. 627-629) içinde. Sage Publications.
- Özkan, A. R. (2000). *Türkiye Çingenerleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd Ed.)*. Sage Publications.
- Powel, R. (2014). Roma integration in the UK. *People, Place and Policy*, 8(1), 1-3. [\[Crossref\]](#)
- Rodgers, G., Gore, C., & Figueiredo, J. B. (1995). Introduction: Markets, citizenship and social exclusion. Gerry, R., Charles, G., & Jose, B. F. (Ed.), *Social exclusion rhetoric, reality, responses* (s. 1-40) içinde. International Institute for Labour Studies.
- Schutter, O. (2010). Avrupa Sosyal Şartı'nın Avrupa Romanları'nın entegrasyonuna katkısı. Olivier, D. S. (Ed), *Avrupa sosyal şart: Avrupa için yeni bir anayasa* (s. 45-71) içinde. Avrupa Konseyi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24, 543-559.
- Walker, A., & Walker, C. (1997). *Britain divided the growth of social exclusion in the 1980s and 1990s*. Child Poverty Action Group.
- Yaşlıdere, A. (2007). *Kentsel mekânların kullanımında sosyal kategori olarak Romanlar (Konak İlçe Belediyesi Ege Mahallesi örnekleme)* (Tez No. 215738) [Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi.
- Yerlikaya, H., & Koçancı, M. (2018). Bir sosyal politika sabiti olarak sosyal içerme: Avrupa Birliği'nin sosyal içerme stratejileri üzerine bir inceleme. Namal, M. K. (Ed.), *Sosyal politika ve çalışma ilişkilerinde güncel sorunlar* (s. 73-104) içinde. Gazi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, G. Ş. (2012). Romanlar azınlığı ve Avrupa Birliği hukukunda serbest dolaşım hakları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 365-378.